

УДК 811.112.2(07)

ЗАСТРОВСЬКА С. О.

(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

НАЙДЮК О. В.

(Луцький національний технічний університет)

ПРЕЦЕДЕНТНІ ІМЕНА В НАЙМЕНУВАННІ БЕРЛІНСЬКИХ ВУЛИЦЬ

В статті розглядаються прецедентні феномени, які використані у назвах вулиць столиці Німеччини. Визначено розуміння „прецедентного феномену“, виявлено та проаналізовано прецедентні імена – власні імена, охарактеризовано їх природу.

Ключові слова: прецедентні феномени, прецедентні імена, номінація, мотивація, універсально-прецедентні феномени.

Застровська С. О., Найдюк О. В. Прецедентные имена в названиях берлинских улиц. В статье рассматриваются прецедентные феномены, которые использованы в названиях улиц города Берлина. Определено понимание „прецедентного феномена“, обнаружено и проанализировано прецедентные имена – имена собственные, охарактеризована их природа.

Ключевые слова: прецедентные феномены, прецедентные имена, номинация, мотивация, универсально-прецедентные феномены.

Zastrowska S. O., Naidyuk O. V. Precedent names in the nomination of Berlin's streets. In this article the precedent phenomena that are used in the street names of the capital of Germany are investigated. The conception „precedent phenomenon“ is determined, proper names and their nature are characterized.

Key words: precedent phenomena, precedent names, nomination, motivation, universal and precedent phenomena.

Сучасна етнолінгвістика й лінгвокультурологія приділяють неабияку увагу дослідженню прецедентних феноменів. У розробці поняття прецедентних феноменів великий внесок зробили такі вчені як Ю Караулов [Караулов 2007, с. 216], який у 1986 році вперше ввів термін „прецедентний текст“, Д. Гудков [Гудков 2003], І. Захаренко [Захаренко 1997, с. 92-99], В. Красних [Красних 2002], Г.Слишкін [Слишкін 2000] та ін.

Мета нашого дослідження – виявити прецедентні феномени у назвах берлінських вулиць. Це передбачає розв'язання наступних **завдань**: 1) визначитись щодо розуміння поняття „прецедентний феномен“; 2) виявити прецедентні феномени, які використовуються у номінації вулиць міста Берліна та охарактеризувати ці феномени. **Об'єктом** нашого дослідження є назви берлінських вулиць. **Предмет** – функціонування прецедентних феноменів у найменуваннях вулиць столиці Німеччини.

Для нашого дослідження візьмемо за основу розуміння прецедентного феномену (ПФ), яке дається в термінологічній енциклопедії О. Селіванової: „**Прецедентний феномен** – компонент знань, позначення та зміст якого добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти, актуальний й використаний у когнітивному й комунікативному плані. Розуміння текстів, що містять ПФ ґрунтується на фонових й енциклопедичних знаннях адресатів. <...> Знаки ПФ характеризуються значним інформаційним обсягом, подібні до символів. Типами ПФ є **ім'я** (індивідуальне ім'я відомої людини, персонажа твору, артефакту); **ситуація** (значима подія, яка реально відбувалася в житті етносу й цивілізації); **текст** (відомий твір, актуалізований в інших текстах, повернення до якого кероване механізмами інтертекстуальності). <...> ПФ можуть мати універсальний і національно-специфічний статус (прикладом першого є світові війни, політичні події, катаклізми; відомі цілому світові люди й герої творів, кінофільмів; твори скарбниці світової літератури тощо) [Селіванова 2006, с. 492-493].

До прецедентних феноменів ми відносимо прецедентні імена (ПІ), прецедентні висловлювання (ПВ), прецедентні ситуації (ПС), прецедентні тексти (ПТ), прецедентні жанри (ПЖ), які можна розділити на: 1) вербальні; 2) вербалізовані; 3) невербальні (авторські та реінтерпретовані).

До вербальних відносимо ПТ та ПВ, які позначаються мовними знаками.

До вербалізованих належать ПС та ПЖ. Вони актуалізуються ПВ, ПІ, атрибутами ПС та типовими жанроспецифічними структурами.

До невербальних ПФ відносимо архітектурні споруди, твори живопису, скульптури, музичні твори тощо. Вони самі виступають або символами ПТ, ПС (при реінтерпретації), або символізують власне авторське сприйняття навколишньої дійсності.

Щодо ПІ, то це – феномени особливого роду. З одного боку, вони вербальні ідентифікатори „невербальних“ феноменів (реальних людей, вигаданих персонажів творів, географічних об'єктів, історичних подій тощо), у мовній системі є власними іменниками (чи іменниковими словосполученнями), а з іншого боку, – типові носії певного набору ознак, що

зумовлює вживання ПІ у якості символів.

Прецедентне ім'я – індивідуальне ім'я, яке пов'язане або 1) з добре відомим текстом, який належить, як правило, до прецедентних (напр., Обломов, Тарас Бульба), або 2) з ситуацією, широко відомою носіям мови і яка виступає за прецедента (напр., Іван Сусанін, Колумб); це – ім'я-символ, яке вказує на певну еталонну сукупність визначених ознак (Моцарт, Ломоносов) [Гудков 2003, с. 108].

Прецедентні феномени широко використовуються у процесах номінації. О.Селіванова називає використання прецедентного імені як мотиватора ознакою особливого типу мотивації – прецедентним. У монографії «Когнитивная ономазиология» запропоновано принципово новий погляд на диференціацію мотиваційних відношень з огляду на трактування мотивації як наскрізної лінгвопсихоментальної операції формування ономазіологічної структури на підставі вибору мотиватора (-ів) із мотиваційної бази структури знань про позначене у складній системі зв'язків різних пізнавальних функцій етносвідомості. Активація таких зв'язків зумовлена або усвідомленням відносно об'єктивних ознак позначуваного, або їхнім асоціативно-образним, оцінним, парадоксальним сприйняттям номінаторами [Селіванова 2000, с. 153-180]. У статті „Прецедентна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови)“ О.Селіванова визначає три параметри у типології мотиваційних відношень: 1) статус проекції мотиватора у структурі знань про позначене, 2) раціональність / ірраціональність, 3) прецедентна мотивація – культурна значущість мотиватора для певної етнічної спільноти [Селіванова].

Особливу увагу у нашій статті ми хочемо звернути на прецедентні імена (ПІ), які використовуються при найменуванні вулиць у Берліні.

ПІ мають певну значущість для тої чи іншої спільноти, і як яскравий приклад цього, використання ПІ при номінації вулиць у місті Берліні. Серед назв берлінських вулиць ми зустрічаємо вулиці з **іменами відомих німців**, які здобули світове визнання і стали універсально-прецедентними: *Albert Einstein – Straße* (німецький фізик-теоретик), *Alexander von Humboldt – Weg* (німецький філолог), *Anna Segers – Straße* (німецька письменниця), *Bismarckstraße* (історична особа, політичний діяч), *Brüder – Grimm – Gasse* (німецькі письменники, науковці, філологи, укладачі всесвітньовідомої збірки народних казок), *Daimlerstraße* (німецький конструктор автомобіля), *Dieselstraße* (німецький конструктор автомобіля), *Dudenstraße* (німецький філолог), *Fontanenstraße* (німецький письменник), *Graf – Zeppelin – Straße* (німецький конструктор дирижаблів), *Heinrich – Böll – Straße* (німецький письменник), *Humboldtstraße* (німецький філолог), *Kaiser – Wilhelm – Straße* (пруський король з 1861 і германський імператор з 1871), *Karl – Marx – Straße* (німецький філософ), *Lessingstraße* (німецький драматург), *Mendelsohnstraße* (німецький просвітник, філософ-ідеаліст), *Robert – Koch – Straße* (німецький мікробіолог), *Lutherstraße* (засновник лютеранства, переклав німецькою мовою Біблію, затвердив норми загальнонімецької літературної мови) та інш.

Є також ПІ – власні назви **не німецького походження**. Наприклад: *Shakespeareplatz* (англійський драматург і поет), *Pestalozzistraße* (швейцарський педагог-демократ), *Nobelstraße* (шведські винахідники), *Mozartstraße* (австрійський композитор), *Lincolnstraße* (16 президент США), *Kopernikusstraße* (польський астроном), *Leonardo – da – Vinci – Straße* (італійський митець, архітектор, вчений), *John – Haydn – Straße* (австрійський композитор), *Indira – Gandhi – Straße* (прем'єр-міністр Індії), *Jan – Hus – Weg* (національний герой чеського народу), *John – F. – Kennedy Platz* (американський президент), *Newtonstraße* (англійський математик, фізик, астроном), *Galvanistraße* (італійський анатом і фізіолог), *Glinkastraße* (родоначальник російської класичної музики), *Gorkistraße* (російський письменник), *Galileistraße* (світовий вчений), *Gebrüder – Wright – Straße* (американські авіаконструктори, льотчики, піонери авіації), *Celsiusstraße* (шведський астроном і фізик, шкала Ц.) та інш..

Крім того є назви вулиць у Берліні з відомими іменами *Hofmannstraße*, *Taylorstraße*, *Wrangelstraße* та інш., де прецедентне ім'я є недостатнім у своїй вербальній формі для репрезентації прецедентної когнітивної структури та ситуації, воно потребує розширення / уточнення. Щоб зрозуміти, на честь якої відомої особи названа вулиця, потрібна додаткова інформація – це може бути пам'ятник цієї особи, дошка з даними про цю людину на будинку та інш. Хоча, для осіб, які дуже добре знають історію свого народу, свого міста, такі запитання не виникають, адже вони достеменно знають на честь якого Гоффмана чи Тейлора названа вулиця. Серед осіб з прізвищем *Hoffmann* були представники різних сфер діяльності: Август Вільгельм

Гофман (1818-1892) – німецький хімік-органік, Юзеф Гофман (1876-1957) – польський піаніст, Макс Гофман (1869-1927) – німецький генерал, Еріх Гофман (1868-1959) – німецький дерматолог – венеролог, Ернст Теодор Амадей Гофман (1776-1822) – німецький письменник – романтик, композитор, художник. Щоб достеменно визначити на чю честь названа вулиця, ми – представники іншої культури – звернулись до енциклопедичних джерел і дізнались, що у м. Берлін є дві *Hoffmannstraße*. Перша названа на честь Віктора Гофмана (*Victor Aime Hoffmann*) – адвоката і будівельника-мрійника, який переслідував мету облаштувати на своїй земельній ділянці „Маленьку Венецію“ („*Klein Venedig*“) з каналами, гротами і фонтанами, проте його мрія не здійснилась. Друга вулиця носить ім'я Мартіна Гофмана (*Martin Hoffmann* 1848-1912) – підприємця, діяча органів місцевого самоврядування, який займався садовим господарством [*Straßenlexikon*]. Обидва ці ПІ є національно-прецедентними. Із видатних особистостей на прізвище *Taylor*: Брук Тейлор (1685-1731) – англійський математик, Джефрі Інграм Тейлор (1886-1975) – англійський вчений в області механіки, Закарі Тейлор (1784-1850) – 12-й президент США, до назви вулиці причетний президент Тейлор. Дане ПІ є універсально-прецедентним.

Продовжуючи досліджувати вживання прецедентних імен у назвах вулиць столиці Німеччини, ми знаходимо ще такі ПІ:

Пам'ятка архітектури: *Charlottenburger Straße*.

Персонажі творів: *Dorotheenstraße, Fauststraße, Figarostraße, Isoldestraße, Loreleystraße, Nibelungenstraße, Othellostraße, Frau – Holle – Straße*.

Назви племен: *Germanenstraße, Gotenstraße, Keltensteig, Normanenstraße*.

Біблеїзм: *Gethsemanestraße*.

Міфологізми: *Heliosstraße, Neptunstraße, Venusstraße, Vulkanstraße*.

Географічне поняття: *Greenwicher Straße* (нульовий меридіан)

Військова стратегія: *Barbarossastraße* (назва плану однієї з операцій фашистів у II Світовій війні).

Проаналізовані нами вище ПІ, які використанні при назві вулиць є універсально-прецедентними.

Отже, як **результат** нашого дослідження, зважаючи на усе продемонстроване, можна сказати, що прецедентні феномени доволі активно використовуються в процесах номінації та служать засобами збереження та трансляції культури народу. **Перспективу** подальшого дослідження вбачаємо у дослідженні функціональної природи прецедентних феноменів у процесах номінації, а саме в ракурсі їх впливу на носіїв відповідної культури з метою оптимізації рекламної справи, створення культурного іміджу міста.

Література

Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М.: ИТДГК „Гнозис“, 2003. – 288 с. – Библиогр.: С. 272-287. Захаренко И.В. Прецедентные высказывания и их функционирование в тексте // Лингвокогнитивные проблемы межкультурной коммуникации. – М., 1997. – С. 92-99. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 264 с. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія: курс лекцій / В. В. Красных. – М.: „Гнозис“, 2002. – 284 с. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова – Полтава: Довкілля –К, 2006. – 716 с. Селіванова Е. А. Когнитивная ономазіологія / Е. А. Селіванова – К.: Фитосоціоцентр, 2000. – 248 с. Селіванова О. О. Прецедентна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови) / О. О. Селіванова // – Режим доступу: [http://selivanova.net/download/Pretsedentna%20motyvacia%](http://selivanova.net/download/Pretsedentna%20motyvacia%20) Слышкин Г. Г. От текста к символу: Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. – М.: Akademia, 2000. – 125 с. *Straßenlexikon* // – Режим доступу: <http://berlingeschichte.de/>

УДК – 811.111'01:81'42

КОВБАСКО Ю. Г.

(Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника)

ЕВОЛЮЦІЯ ДЕЙКТИЧНИХ ЦЕНТРІВ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто еволюцію дейктичних центрів темпоральності протягом давньо-, середньо- та новоанглійського періодів. Визначено етапи становлення прислівників "now" і "then", виокремлено їхні історичні форми.

Ключові слова: давньоанглійський період, середньоанглійський період, дейксіс, темпоральність, now, then.